

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-84.1-17>

УДК 376.33

Переворська О.І., Приходько Т.П.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ІНТЕРАКТИВНІ ЗАСОБИ ПОКРАЩЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Анотація. Розглянуто проблему покращення студентами інтелектуального здоров'я молодших школярів із порушеннями слуху за допомогою інтерактивних засобів, застосованих на корекційно-розвивальних заняттях. Наголошено, що вирішенням означеної проблеми стане впровадження студентами корекційно-розвивальної програми «Наш друг – комп'ютер», спрямованої на формування умов для покращення інтелектуального здоров'я із порушеннями слуху. Програма передбачає залучення дітей до занять за комп'ютером. Обрані студентами комп'ютерні ігри містять різні завдання, завдяки яким діти мали можливість розвивати такі якості своєї уваги, як продуктивність, стійкість, концентрація, розподіл, переключення, та працездатність. Отримані і представлені у статті результати дослідження дали змогу зробити висновок, що послідовна корекційно-розвивальна робота щодо покращення інтелектуального здоров'я молодших школярів із порушеннями слуху стає ефективнішою, якщо в роботі з ними адекватно застосовуються інформаційно-комунікаційні засоби їхнього психічного розвитку у вигляді спеціально підібраних комп'ютерних ігор.

Ключові слова: інтелектуальне здоров'я, інтерактивні засоби, молодші школярі, порушення слуху, корекційно-розвивальна програма.

Perevorskaya Olena, Prikhodko Tetyana

Oles Gonchar Dnipro National University

INTERACTIVE MEANS OF IMPROVING THE INTELLECTUAL HEALTH OF YOUNG SCHOOLCHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS

Summary. The issue of improving the intellectual health of young students with hearing impairments is quite relevant and is attracting more and more attention. The article considers the problem of improving the intellectual health of junior hearing-impaired students with the help of interactive tools used in correctional and developmental classes. The authors emphasize that the solution to this problem is the introduction by university students of the correctional and developmental program "My friend – the computer", aimed at creating conditions for improving intellectual health of hearing-impaired children. Under our guidance, students of Oles Honchar Dnipro National University conducted a study of the attention development level of junior hearing-impaired schoolchildren in three stages. The study involved 71 primary school hearing-impaired students. These children formed two groups: the experimental group and the control one. The university students prepared the correctional program taking into account the special educational needs of junior hearing-impaired students, their age and individual characteristics. The program involves the children of the experimental group in taking computer classes. The computer games chosen by the university students contain various tasks, thanks to which the children had the opportunity to develop such qualities of their attention as productivity, resilience, concentration, distribution, switching, and efficiency. Game tasks have to be completed with the help of a computer mouse. That is why the children did not have unnecessary discomfort and difficulty in using the computer during their study. The results obtained and presented in the article allowed us to conclude that improving intellectual health becomes more effective when interactive means of their mental development in the form of specially selected computer games are used in work with younger students with hearing impairments during correctional and developmental work. The consistent correctional and developmental work to improve the intellectual health of junior school hearing-impaired children becomes more effective if information and communication tools for their mental development in the form of specially selected computer games are used adequately.

Keywords: intellectual health, interactive tools, primary school children, hearing impairment, correctional and development program.

Постановка проблеми. Кількість дітей із порушеннями слуху в Україні, які потребують особливої уваги з боку фахівців, на сьогоднішній день досить велика [6]. З нашого погляду, молодший шкільний вік є дуже важливим для покращення інтелектуального здоров'я дитини й особливо також його складника, як увага, тому що робота, проведена саме в цей період, допомагає становленню опосередкованої – вищої – форми уваги; без корекційного впливу на цей процес витрачається набагато більше часу.

Прискорення темпу життя, великий потік знань, що впливає на сучасних учнів молодшого шкільного віку із порушеннями слуху, потре-

бує від них вміння швидко знаходити необхідне рішення, використовуючи для цього пошукові методи, велику кількість різноманітних джерел інформації [2]. Тому серед традиційних форм, методів та методик навчання цих дітей у педагогічній практиці все частіше використовуються інтерактивні методи. Цей факт пояснюється тим, що таке навчання спрямовано на підвищення пізнавальної активності учнів, посилення діяльного підходу в навчанні та реалізацію спільної діяльності, націленої на кооперативну обробку навчальної інформації з виробленням нових знань особисто кожним учнем в оптимальному тільки для нього режимі [1; 7].

У сучасному суспільстві джерелом знань може виступати не тільки педагог, а й комп'ютер, телевізор, відео. Учні повинні вміти осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловити думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології. Це стосується і корекції інтелектуального здоров'я молодших школярів із порушеннями слуху. Інтерактивні засоби – не просто набір дидактичного матеріалу. Це система, у якій комп'ютер здатен до прийняття рішень щодо матеріалу, який слід представити дитині на наступному етапі, що базується на успішності чи неуспішності проходження попереднього рівня; доброзичлива ігрова атмосфера, на фоні якої вплив здійснюється без психічної напруги з боку дитини; взаємодія з віртуальними персонажами, які теж вчать дитину доброзичливості; яскрава наочність; дуже велика кількість різноманітних вправ та завдань у всьому одній програмі, що знімає з вчителя-дефектолога чи вихователя необхідність приносити на кожне заняття велику кількість картинок, схем, роздаткового матеріалу тощо [8].

Таким чином, інтерактивні засоби, на наш погляд, – це шлях до покращення та раціоналізації навчального процесу у спеціальних закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дуже важливими для нашого дослідження є наукові роботи, в яких розкриті особливості психічного розвитку молодших школярів із порушеннями слуху (Н.Б. Адамюк, Л.С. Виготський, В.В. Лебединський, Т.Г. Богданова, Л.І. Фомічова, С.В. Кульбіда, Ж.І. Шиф та ін.); характеризується увага як складний пізнавальний процес (П.Я. Гальперін, С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв та ін.); дається характеристика молодшого шкільного віку (М.В. Матюхіна, Л.М. Семенюк та ін.); аналізується корекційна спрямованість спеціального навчання, її ефективність та значущість (Л.С. Виготський, В.М. Синьов, Л.С. Вавіна, В.А. Липа, А.Д. Гонеев та ін.); а також визначені перспективи використання комп'ютерних технологій у процесі корекційної роботи (О.І. Кукушкіна, О.Л. Гончарова, Т.К. Королевська, О.В. Кремер, І.Г. Єременко та ін.) [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На даний час не вирішеною залишається проблема ефективності корекційної роботи щодо покращення за допомогою інтерактивних засобів інтелектуального здоров'я молодших школярів із порушеннями слуху.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити процес покращення інтелектуального здоров'я молодших школярів із порушеннями слуху за допомогою укладеної корекційної програми «Наш друг – комп'ютер».

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальне здоров'я – це рівень використання розумових здібностей, умінь і навичок особистості. Інтелектуальне здоров'я включає в себе всі когнітивні процеси (увага, пам'ять, мислення, сприймання), але, на нашу думку, саме увага лежить в основі навчального процесу, тому що завдяки їй розвиваються пам'ять, мислення, мовлення і т.д. Увага – це особлива форма психічної діяльності, яка виявляється у спрямованості та зосе-

редженості свідомості на певних явищах предмета, які мають важливе значення, та власних емоціях. Вона є динамічною характеристикою діяльності, оскільки активізує потрібні і гальмує непотрібні психічні процеси, сприяє цілеспрямованому відбору інформації, що поступає, регулює і контролює протікання діяльності. Тобто без уваги неможливо уявити протікання усіх психічних процесів, це база, на якій вони розгортаються в усій своїй повноті. Увагу характеризують такі властивості, як об'єм, стійкість, розподіл, перемикаєність, концентрація. Усі ці властивості активно формуються у дітей поступово саме в молодшому шкільному віці.

Найбільш простим і генетично вихідним виглядом уваги є мимовільна увага, яка має пасивний характер, тому що визначається зовнішніми по відношенню до цілей діяльності подіями і предметами. Вона викликається новими, незвичайними або цікавими для дитини предметами і явищами, не потребуючи, таким чином, ніякої напруги для її підтримання. Довільна увага виникає як результат дії дорослих, результат виховання і навчання. Вона відрізняється активним характером, складною структурою, опосередкованістю соціальними способами організації поведінки [3; 4].

У сучасному суспільстві джерелом знань може виступати не тільки педагог, а й комп'ютер, телевізор, відео. Учні повинні вміти осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловити думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології. Це стосується і корекції уваги молодших школярів із порушеннями слуху. Інтерактивні засоби – не просто набір дидактичного матеріалу, це система, в якій комп'ютер здатен до прийняття рішень щодо матеріалу, який слід представити дитині на наступному етапі, що базується на успішності чи неуспішності проходження попереднього рівня; доброзичлива ігрова атмосфера, на фоні якої вплив здійснюється без психічної напруги з боку дитини; взаємодія з віртуальними персонажами, які теж вчать дитину доброзичливості; яскрава наочність; дуже велика кількість різноманітних вправ та завдань у всьому одній програмі, що знімає з учителя-дефектолога чи вихователя необхідність приносити на кожне заняття велику кількість картинок, схем, роздаткового матеріалу тощо [9].

Обстеження молодших школярів із порушеннями слуху проводилося студентами під нашим керівництвом на базі КЗО «ДНРЦ № 10» ДОР, м. Дніпро. У дослідженні взяв участь 71 учень молодшого шкільного віку. Діти склали дві групи: експериментальна – 30 осіб; контрольна – 41 особа.

Емпіричне дослідження проходило у три етапи. На першому етапі дослідження студентами було проведено діагностування дітей обох груп за допомогою таких методик: коректурна проба за таблицями кілець Ландольта; методика П.Я. Гальперіна, С.Л. Кабільницької «Вивчення рівня уваги у школярів»; методика Перона-Рузера «Дослідження розподілу та переключення уваги»; методика «Таблиці Шульце»; методика Р.С. Немова «Запам'ятай і розстав крапки». Ці методики дослідження дали змогу студентам визначити рівень властивостей уваги молодших школярів із порушеннями слуху.

У результаті проведеного дослідження студентами було отримано такі результати: в експериментальній групі за методикою 1 (встановлення рівня розвитку продуктивності та стійкості уваги) середній рівень мали 6,67 % дітей, низький рівень – 50 % дітей, дуже низький рівень – 43,33 % дітей. За методикою 2 (встановлення рівня концентрації уваги) середній рівень мали 6,67 % дітей; низький рівень – 50 % дітей, дуже низький рівень – 43,33 % дітей. За методикою 3 (визначення рівня розподілу та переключення уваги) середній рівень мали 16,7 % дітей, низький рівень – 26,7 % дітей, дуже низький рівень – 56,7 % дітей. За методикою 4 (встановлення рівня стійкості уваги, динаміки працездатності, ефективності роботи) низький рівень мали 30 % дітей, дуже низький рівень – 70 % дітей. За методикою 5 (дослідження обсягу уваги) середній рівень мали 13,33 % дітей, низький рівень – 40 % дітей, дуже низький рівень – 46,67 % дітей.

Що стосується контрольної групи, студентами було отримано такі результати: за методикою 1 (встановлення рівня розвитку продуктивності та стійкості уваги) середній рівень мали 17,07 % дітей, низький рівень – 68,3 % дітей, дуже низький рівень – 14,63 % дітей. За методикою 2 (встановлення рівня концентрації уваги) середній рівень мали 17,07 % дітей, низький рівень – 68,3 % дітей, дуже низький рівень – 14,63 % дітей. За методикою 3 (визначення рівня розподілу та переключення уваги) середній рівень мали 39,1 % дітей, низький рівень – 46,3 % дітей, дуже низький рівень – 14,6 % дітей. За методикою 4 (встановлення рівня стійкості уваги, динаміки працездатності, ефективності роботи) середній рівень мали 39,02 % дітей, низький рівень – 60,98 % дітей. За методикою 5 (дослідження обсягу уваги) середній рівень мали 23,3 % дітей, низький рівень – 40 % дітей, дуже низький рівень – 36,7 % дітей.

Наведені дані свідчать про те, що за усіма методиками як в експериментальній, так і в контрольній групах, переважають показники низького та середнього рівня розвитку уваги молодших школярів із порушеннями слуху. Показники вище середнього рівня відсутні у досліджуваних за всіма методиками.

Після проведення студентами діагностики молодших школярів із порушеннями слуху згідно отриманих результатів було укладено корекційно-розвивальну програму «Наш друг – комп'ютер», яка спрямована на покращення інтелектуального здоров'я дітей. Корекційна програма була розрахована на два місяці, заняття з учнями проводили студенти два рази на тиждень, одне заняття тривало 30 хвилин. Усього було проведено 15 занять. Контрольна група продовжувала займатися за звичайною програмою.

Корекційна програма була укладена студентами з урахуванням особливих освітніх потреб молодших школярів із порушеннями слуху, їхнього віку та індивідуальних особливостей. Програма передбачає залучення дітей експериментальної групи до занять за комп'ютером. Обрані студентами комп'ютерні ігри містять різні завдання, завдяки яким діти мали можливість розвивати такі якості своєї уваги, як продуктивність, стійкість, концентрація, розподіл, переключення, та працездатність. Ігрові завдання необхідно було виконати за допомогою комп'ютерної мишки. Саме через це діти не мали зайвого дискомфорту та складності у використанні комп'ютера протягом другого етапу дослідження.

Для перевірки ефективності впровадженої програми для молодших школярів із порушеннями слуху на контрольному етапі дослідження студентами була проведена повторна діагностика рівня розвитку уваги дітей експериментальної та контрольної груп за тими ж самими методиками.

У результаті проведеного на контрольному етапі дослідження студентами було отримано наступні результати: в експериментальній групі за методикою 1 (встановлення рівня розвитку продуктивності та стійкості уваги) середній рівень мали 20 % дітей, низький рівень – 66,7 % дітей, дуже низький рівень – 13,3 % дітей. За методикою 2 (встановлення рівня концентрації уваги) середній рівень мали 50 % дітей, низький рівень – 43,33 % дітей, дуже низький рівень – 6,67 % дітей. За методикою 3 (визначення рівня розподілу та переключення уваги) середній рівень мали 23,3 % дітей, низький рівень мали – 60 % дітей, дуже низький рівень – 16,7 %. За методикою 4 (встановлення рівня стійкості уваги, динаміки

Таблиця 1

Узагальнені результати першого етапу дослідження, %

Група	Рівень	Методика 1	Методика 2	Методика 3	Методика 4	Методика 5
Експериментальна	Високий	–	–	–	–	–
	Вище середнього	–	–	–	–	–
	Середній	6,67	6,67	16,6	–	13,33
	Низький	50	50	26,7	30,0	40,0
	Дуже низький	43,33	43,33	56,7	70,0	46,67
Контрольна	Високий	–	–	–	–	–
	Вище середнього	–	–	–	39,02	–
	Середній	17,07	17,07	39,1	60,98	29,2
	Низький	68,3	68,3	46,3	–	48,8
	Дуже низький	14,63	14,63	14,6	–	22

Таблиця 2

Узагальнені результати контрольного етапу дослідження, %

Група	Рівень	Методика 1	Методика 2	Методика 3	Методика 4	Методика 5
Експериментальна	Високий					
	Вище середнього					
	Середній	20	50	23,3		23,3
	Низький	66,7	43,33	60	60	56,7
	Дуже низький	13,3	6,67	16,7	40	20
Контрольна	Високий					
	Вище середнього					
	Середній	24,4	17,7	39,1	39,02	23,3
	Низький	61	68,3	60,9	60,98	50
	Дуже низький	14,63	14,63			26,7

працездатності, ефективності роботи) середній рівень – 60 % дітей, низький рівень – 40 % дітей. За методикою 5 (дослідження обсягу уваги) середній рівень мали 23,3 % дітей, низький рівень – 56,7 % дітей, дуже низький рівень – 20 % дітей.

У контрольній групі на контрольному етапі дослідження за методикою 1 (встановлення рівня розвитку продуктивності та стійкості уваги) середній рівень мали 24,4 % дітей, низький рівень – 61 % дітей, дуже низький рівень – 14,6 % дітей. За методикою 2 (встановлення рівня концентрації уваги) середній рівень мали 17,7 % дітей, низький рівень – 68,3 % дітей, дуже низький рівень – 14,63 % дітей. За методикою 3 (визначення рівня розподілу та переключення уваги) середній рівень мали 39,1 % дітей, низький рівень – 60,9 % дітей. За методикою 4 (встановлення рівня стійкості уваги, динаміки працездатності, ефективності роботи) низький рівень мали 39,02 % дітей, дуже низький рівень – 60,98 % дітей. За методикою 5 (дослідження обсягу уваги) середній рівень мали 23,3 % дітей, низький рівень – 50 % дітей, дуже низький рівень – 26,7 % дітей. Узагальнені результати третього етапу наведені в табл. 2.

Отримані студентами результати повторного діагностування молодших школярів із порушеннями слуху свідчать про те, що завдяки проведеній корекційній роботі в експериментальній

групі дітей значно підвищився рівень розвитку їхньої уваги. Покрапили свої результати ті діти, які мали низький рівень результативності. Отже, можна з упевненістю стверджувати, що рівень уваги в експериментальній групі якісно виріс. У контрольній групі молодших школярів із порушеннями слуху також відмічається певна позитивна динаміка, але їх показники рівня розвитку уваги нижче. Усе це свідчить про ефективність проведеної корекційно-розвивальної програми в експериментальній групі досліджуваних.

Висновки. Проблема покращення інтелектуального здоров'я у молодших школярів із порушеннями слуху є досить актуальною та все більше привертає до себе увагу. Проведене студентами під нашим керівництвом дослідження дало змогу встановити, що покращення інтелектуального здоров'я стає ефективнішим, якщо в роботі зі молодшими школярами із порушеннями слуху під час корекційно-розвивальної роботи застосовуються інтерактивні засоби їхнього психічного розвитку у вигляді спеціально підібраних комп'ютерних ігор.

Перспективу подальших наукових пошуків ми вбачаємо у вивченні виховних можливостей форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів із порушеннями слуху на уроці як складника покращення їхнього інтелектуального здоров'я.

Список літератури:

1. Адамюк Н.Б. Особливості вивчення лексики української жестової мови глухими учнями початкової школи : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03. Київ : Ін-т спец. педагогіки НАПН України, 2012. 22 с.
2. Андреева Л.В. Сурдопедагогика для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Академия, 2005. 576 с.
3. Башмаков А.И. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем. Москва : Филинъ, 2003. 616 с.
4. Бондар В.І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці : навч. посіб. Київ : «Наш час», 2005. 176 с.
5. Белущенко В.А., Наумова А.Е., Седова М.Ю. Педагогическая реабилитация детей с нарушением слуха : метод. пособ. для учителя-дефектолога. СПб. : КАРО, 2006. 112 с.
6. Кульбіда С.В. Дитина зі світу тиші: на допомогу батькам нечуючої дитини : навч.-метод. посіб. Київ : Пед. думка, 2008. 184 с.
7. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики : учебн. пособ. Донецк : Лебідь, 2002. 327 с.
8. Синьов В.М. Українська корекційна педагогіка та психологія на шляху інтеграції у світовий науковий простір. *Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття : матеріали міжнар. наук. конф.* Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. 199 с.
9. Фомічова Л.І. Розвиток інтелекту та проектування навчання (чуючі, глухі та слабочуючі дошкільники). Київ : ТОВ «Міжнар. фін. Агенція», 1997. 234 с.

References:

1. Adamiuk, N.B. (2012). Osoblyvosti vyvchennia leksyky ukrainskoi zhestovoi movy hlukhymy uchniamy pochatkovoï shkoly [Features of studying the vocabulary of Ukrainian sign language by deaf elementary school students]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. Stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.03. Kyiv: In-t spets. pedahohiky NAPN Ukrainy, 22 p.
2. Andreeva, L.V. (2005). Surdopedagogyka dlya stud. vissh. ucheb. zavedenyj [Forensic pedagogy for students. higher textbooks routine]. Moskva: Akademya, 576 p.
3. Bashmakov, A.Y. (2003). Razrobotka kompyuternix uchebnykov y obuchayushhyx system [Development of computer textbooks and training systems]. Moskva: Fylyn, 616 p.
4. Bondar, V.I. (2005). Problemy korektsiinoho navchannia u spetsialnii pedahohitsi: navch. posib. [Problems of correctional training in special pedagogy: teaching. tool]. Kyiv: «Nash chas», 176 p.
5. Belushchenko, V.A., Naumova, A.E., & Sedova, M.Yu. (2006). Pedagogicheskaya reabilitaciya detej s narusheniem sluha: metod. posob. dlya uchitelya-defektologa [Pedagogical rehabilitation of children with hearing impairment: a method. help for a defectologist]. SPb.: KARO, 112 p.
6. Kulbida, S.V. (2008). Dytyna zi svitu tyshi: na dopomohu batkam nechuiuchoi dytyny: navch.-metod. posibnyk [A child from the world of silence: to help parents of a child without hearing: a teaching method. in their own right]. Kyiv: Ped. dumka, 184 p.
7. Lipa, V.A. (2002). Osnovy korekcionnoj pedagogiki: uchebn. posob. [Fundamentals of correctional pedagogy: textbook. help]. Doneck: Lebid, 327 p.
8. Synov, V.M. (2005). Ukrainska korektsiina pedahohika ta psykholohiia na shliakhu intehratsii u svitovyi naukovyi prostir [Ukrainian Correctional Pedagogy and Psychology on the Path of Integration into the World Scientific Space]. *Pedahohika dukhovnosti: postup u tretie tysiacholittia: materialy mizhnar. nauk. konf.* Kyiv: NPU im. M.P. Drahomanova, 199 p.
9. Fomichova, L.I. (1997). Rozvytok intelektu ta proektuvannia navchannia (chuiuchi, hlukhi ta slabochuiuchi doshkilnyky) [Intelligence Development and Learning Design (hearing, deaf and hard of hearing preschoolers)]. Kyiv: TOV «Mizhnar. fin. Ahentsiia», 234 p.